

ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО В ДИЗАЙНІ ІНТЕР'ЄРІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ, ЩО ПОТРЕБУЮТЬ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Коваль-Цєпова А. В., аспірантка кафедри
комп'ютерних технологій дизайну

Національний авіаційний університет, м. Київ

Анотація. В даній статті розглядаються особливості застосування творів декоративного мистецтва в дизайні інтер'єрів спеціалізованих закладів для дітей, що потребують соціальної реабілітації. Аналізується вплив даних творів на психічний розвиток дітей, що там проживають.

Ключові слова: декоративне мистецтво, дизайн, інтер'єр, соціальна реабілітація, бездоглядні діти, психічний розвиток дітей.

Аннотация. Коваль-Цєпова А.В. Декоративное искусство в дизайне интерьеров специализированных учреждений для детей, которые нуждаются в социальной реабилитации. В данной статье рассматриваются особенности использования произведений декоративного искусства в дизайне интерьеров специализированных учреждений для детей, которые нуждаются в социальной реабилитации. Анализируется влияние данных произведений на психическое развитие детей, которые там проживают.

Ключевые слова: декоративное искусство, дизайн, интерьер, беспризорные дети, социальная реабилитация, психическое развитие детей.

The summary. Koval-Tsepova A.V. The decorative art in interiors design of specialized institutions for children who require social rehabilitation. In given article are considered particularities of the application at products of decorative art in interiors design of specialized institutions for children who require social rehabilitation. It is analyzed influence of the given products on the child's mental health, which live there.

Keywords: decorative art, design, interior, homeless children, social rehabilitation, child's mental health

Постановка проблеми. Економічна та фінансова нестабільність в державі, неблагополучний стан в родині, високий показник безробіття сприяли збільшенню кількості бездоглядних дітей та поширенню правопорушень серед них. Внаслідок чого протягом останніх десятиліть характерними для України стали розробки урядом проектів, направлених на поліпшення становища дітей, що за різними причинами залишились без батьківської опіки. Указом Президента України від 18 січня 1996 р. №63/96 була розроблена Національна програма “Діти України”, відповідно до основних положень Конвенції ООН 1989 року, про права дитини. Серед основних завдань та напрямків програми: створення сприятливих умов для фізичного, психічного, соціального та духовного розвитку дітей, забезпечення їх правового та соціального захисту; здійснення заходів щодо профілактики злочинності, наркоманії, алкоголізму та куріння серед дітей; поліпшення умов життя дітей, які перебувають в особливо складних та надзвичайних умовах; реалізація наукових розробок, спрямованих на вирішення актуальних проблем дитинства. Також було видано ряд указів, а саме: Указ Президента України від 18.03.1998р. №200 “Про затвердження Комплексних заходів щодо профілактики бездоглядності та правопорушень серед дітей, їх соціальної реабілітації в суспільстві” та Указ Президента України від 28.01.2000р. №113/2000 “Про додаткові заходи щодо запобігання дитячої бездоглядності” [1],[2]. Одним з головних питань даного указу є створення мережі закладів для роботи з дітьми вулиці. Це є початком нових теоретичних та практичних досліджень щодо улаштування та реабілітації даної категорії дітей. Саме тому організація інтер'єрів спеціалізованих закладів для дітей, як індивідуальних проектів житлового середовища із конкретними функціями переходить в область актуальних тем, що вимагає теоретичного дослідження та обґрунтування.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Робота виконана у відповідності до держбюджетної кафедральної науково – дослідницької роботи №83/10.03.03 на тему: “Засади формування гармонійного предметно – просторового середовища міських утворень”, у Національному авіаційному університеті на кафедрі комп'ютерних технологій дизайну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми соціальної реабілітації дітей, визначення та апробація методів і засобів впливу на психологію дітей, що залишились без батьківського піклування на сьогодні є темою актуальною одночасно для широкого кола наук. Аспекти даної теми

вивчаються окремими науковими галузями. Так, найбільш ґрунтовними є дослідження у сфері психології та педагогіки. Серед вітчизняних авторів, визначення психологічних особливостей переживання вікової кризи підлітками школи – інтернату зробила В. А. Вінс у своїй дисертаційній роботі [3]. М. І. Комісарик та Л. В. Кальченко працювали над педагогічними аспектами виховання дітей вулиці. Л. В. Кальченко досліджувала педагогічні умови соціального захисту бездоглядних дітей у притулках для неповнолітніх; М. І. Комісарик наголошувала на використанні фітоклімату в реабілітаційно-профілактичній роботі дитячих будинків для дітей сиріт.

Російськими авторами також представлені наукові роботи у даній сфері. Н. М. Хрикїна визначила дитячий будинок, як суб'єкт формування системи патронатного виховання дітей сиріт, та дітей позбавлених батьківського піклування [4]. Н. Н. Шамахова досліджувала педагогічні умови соціальної адаптації вихованців дитячого будинку сімейного типу [5]. Т. К. Ернст сформувала принципи формування архітектурного середовища дитячих освітньовиховних закладів у своїй дисертаційній роботі. А. О. Кадурїна досліджувала художні аспекти формування дитячих дошкільних закладів на прикладі Одеси.

Метою роботи є визначення творів мистецтва, як об'єктів дизайну у інтер'єрі, та засобів впливу на психічний розвиток дітей, що проживають в спеціалізованих соціально-реабілітаційних закладах; дослідження декоративного мистецтва на Україні, його видів та технік, тенденцій розвитку, аналіз використання творів декоративного мистецтва у інтер'єрах спеціалізованих закладів для дітей, що потребують соціальної реабілітації.

Виклад основного матеріалу. Розширення форм соціальної допомоги дітям, поява нових типів спеціалізованих закладів для бездоглядних дітей, таких, як будинки сімейного типу та реабілітаційні центри, покращення умов проживання даної категорії дітей в спеціалізованих закладах – всі ці заходи направлені крім боротьби з тенденцією постійного збільшення бездоглядних дітей та профілактикою правопорушень серед дітей та підлітків, а головне – на зміни у внутрішньому світі дитини, наповнення його новим сенсом та красою.

На сьогодні в більшості спеціалізованих закладів існують проблеми соціалізації дітей-сиріт та проблеми особистісного розвитку вихованців поза родиною. Даний аспект зумовлює дослідження сфери оточення дитини, а інтер'єру зокрема. Також характерним для більшості сучасних спеціалізованих закладів для дітей, що потребують соціальної реабілітації є невідповідність існуючого інженерного обладнання й планувальної організації внутрішнього середовища, а необхідність насичення новими численними й різноманітними функціями простору супроводжується поширенням нових функціональних зон житла. Важливою проблемою також є обмежене використання декоративних елементів у інтер'єрах даних закладів, особливо творів декоративного мистецтва. Саме тому доцільно буде проаналізувати та визначити роль даного напряму у дизайні інтер'єрів.

Зміна поглядів на житловий простір, відмова від стереотипів та пошук індивідуальності в інтер'єрі, розширення функцій оточуючого простору дитини зумовлює необхідність створення та реалізації нових концептуальних проектів дизайну інтер'єрів дитячих спеціалізованих закладів. Відомо, що оточення має дуже сильний вплив на людину, причому наслідки можуть бути як позитивними так і негативними – в залежності від психологічного комфорту дитини в тому чи іншому середовищі. Саме тому для реабілітації дітей важливим є використання максимально комфортних, позитивних та гармонійних умов проживання та виховання.

Сучасні потреби та вимоги до сучасного інтер'єру відкривають нові сфери для розробки нових підходів і критеріїв до формоутворення простору, дає предмет для комплексного аналізу, систематизації функціональних та естетичних факторів у процесі проектування, формує індивідуальний погляд на формування середовища.

Приміщення закладу характеризується більшою мірою не кількістю кімнат і навіть певною мірою не загальною площею, а співвідношенням інтимної, загальної й робочої частин житла. “Інтер'єр – це насамперед просторова композиція з функціями життєзабезпечення людини, якщо вона не являє собою гармонічного цілого, тоді й будь-які засоби декорування “звучать” самі по собі.” [6]

Особливість даного дослідження впливає із граничного місцезнаходження досліджуваного явища, що перебуває на перетині різних сфер пізнання (архітектури, промислового дизайну, інженерної науки, ремісничої майстерності, образотворчого мистецтва, психології, педагогіки), що в остаточному підсумку впливає на формування комплексного підходу для вирішення будь-яких задач при проектуванні інтер'єру.

Так важливим є особливий підхід до виховання даної категорії дітей. Переосмислення сфери виховання дітей, що потребують соціальної адаптації, ставлення до дитини, як до особистості стало поштовхом для розробки ефективних умов, оптимальних методик та технологій, що відповідають сучасним методологічним та теоретичним засадам.

Як зазначає Барановська І.Г., к.п.н., ВДПУ імені М.Коцюбинського : “Мистецтво – це своєрідний універсальний спосіб мислення, своєрідний “камертон цивілізації”, унікальний та специфічний засіб пізнання, формування світогляду, ціннісних орієнтацій, впливу на становлення, розвиток та виховання особистості”[7].

Серед різноманітних засобів впливу на дітей та підлітків, визначено, що високий виховний потенціал належить мистецтву з притаманними йому можливостями формувати свідомість і підсвідомість, інтелектуальну, емоційно-почуттєву, вольову сфери, моральне, духовне і навіть фізичне здоров'я дитини.

Потрібно відзначити суттєві зміни в духовній культурі України в добу незалежності. Про це свідчить посилення інтересу до минулого нації, що поєднується в декоративному мистецтві із сучасним художнім мисленням.

*Рис.1. Марія Глушко
“Козлик Данилко.” (1990-ті р.р.)
Кераміка*

*Рис.2. Євгенія Назарчук
Мала пластика (2006 р.)
Кераміка, поливи*

*Рис.3. Євгенія Назарчук
Панно “Квіти весни.” 2007р. Кераміка, полива, текстиль*

Лише на зламі ХХ – ХХІ ст. у процесі інтеграції пластичних мистецтв, взаємопроникнення окремих жанрів і видів утвердилась рівноправність декоративного мистецтва з іншими видами художньої діяльності. Новаторське формотворення, звернення до найновіших технологій, посилення особистісного авторського начала у творчості – це характерні тенденції, що спостерігаються в цей період[8].

Декоративне мистецтво України має наступні види: художня кераміка, скло, текстиль, метал, дерево. Всі вони намагаються чутливо реагувати на

тенденції, що з'являються як в соціальному середовищі, так і сучасному художньому процесі, що доводить важливу роль у сучасній національній культурі як суттєвого чинника гуманізації середовища.

Використання об'єктів декоративного мистецтва у дизайні інтер'єрів спеціалізованих закладів для дітей, що потребують соціальної реабілітації є маловивченим явищем, тому необхідним є дослідження даного прийому дизайну, що має високий виховний, пізнавальний та стимулюючий потенціал. Для створення гармонійного простору у закладі, потрібно використовувати комплексний підхід для проектування даних інтер'єрів. Важливим є розміщення семантичних акцентів, в даному випадку, творів декоративного мистецтва, ще на початкових етапах проектування інтер'єрів. Також потрібно одразу вирішувати яку роль вони будуть відігравати в конкретному приміщенні. Адже від функціонального призначення даних творів залежить розмір, насиченість кольорової гами і саме місце їх розміщення в інтер'єрі.

Для розширення можливостей застосування декоративного мистецтва у інтер'єрах даних спеціалізованих закладів для дітей доцільно більш детально дослідити основні різновиди та техніки декоративного мистецтва.

Художня кераміка на Україні представлена гончарними виробами, малою пластикою, керамічними кахлями та панно. Використовуються різні техніки поливного розпису, техніки з використанням солей виключно для виділення деяких фрагментів рельєфу при збереженні самої фактури глини після утильного випалу. Також чільне місце посідає мозаїка.

Художнє скло включає малу пластику, витвори з кришталевого та кольорового скла як утилітарного так і виключно декоративного призначення, гутні вироби. Окремо слід виділити роботи виконані в техніці вітражу, зокрема панно та вироби предметного дизайну (світильники, годинники, двері та меблі з використанням елементів вітражу).

Текстиль у нашій державі також переживає своє відродження. Техніки гобелену та батику успішно "відшліфовуються", поширення набуває печворк та колаж. Крім збереження традиційного гладкого ткання, нові знахідки пластичних ефектів зумовили появу багатоманітних технік. Таких, як комбіновані техніки розпису й друку, новаційні текстильні техніки та 3D текстильні (просторові) об'єкти.

Дерев'яні декоративні і утилітарні вироби, художнє різьблення по дереву, дерев'яна скульптура та мала пластика на сьогодні досить поширене явище в авторському інтер'єрі. Даний вид декоративного мистецтва впевнено проникає в предметний дизайн. Меблі, двері, декоративні перегородки виконані майстрами по дереву перетворюються в справжні витвори мистецтва, і крім своєї безпосередньої функції виконують ще й роль декоративних об'єктів в інтер'єрі.

Художній метал також має місце, у сучасному інтер'єрі. Дизайнери нерідко включають даний вид декоративного мистецтва до проектів інтер'єрів

Рис.4. Юлія Конопелько
Гобелен "Мелодії з дитинства." 2009р.
Вовна, килимове тканиня

Рис.5. Світлана Пасічна
"Об'єкт." (1995 р.)
Шамот, глина, ангоби, поливи, золото

Рис.6. Леся Майданець "Осениця."
1999р. Вовна, ручне тканиня

Рис.7. Віра Томашевська
"Хатина." 2008р. Кераміка

як загального так і приватного призначення. Металеві ковані вироби(меблі, перегородки тощо) а також емалі стають семантичними акцентами у дизайні інтер'єрів. Зокрема, у нашій країні протягом останніх років набула поширення "розписна", або "живописна" емаль, яка з'явилася в епоху Відродження у Франції.

Після дослідження різновидів декоративного мистецтва характерних для України, слід зазначити, що більшість з них повинні використовуватися

у дизайні інтер'єрів спеціалізованих закладів для дітей, що потребують соціальної реабілітації, але є також інша група, що за своїми властивостями є недоречними для даного використання. Сюди входять металеві ковани вироби, твори з кришталевого та кольорового скла, гутні вироби, вироби предметного дизайну у техніці вітражу, та деякі види текстилю, зокрема, 3D текстильні об'єкти. Такий підсумок був зроблений на основі невідповідності даних творів критеріям дитячої безпеки, ергономічним та екологічним показникам, так, наприклад 3D текстильні об'єкти будуть накопичувати велику кількість пилу, який неможливо буде видалити без псування самого об'єкту. Але це лише незначний відсоток від загальної частини творів, тому це дає можливість говорити про позитивний вплив на психологію дітей декоративного мистецтва в інтер'єрах спеціалізованих закладів в цілому.

Високодуховний, виховний, профорієнтаційний потенціал належить декоративному мистецтву, воно розвиває високі форми дитячого пізнання, спеціально культивує здібність інтелектуального уявлення, яка стає підґрунтям розвитку інтуїції, фантазії, творчої уяви та художньої творчості.

Важливим, для практичного використання творів декоративного мистецтва у інтер'єрах спеціалізованих закладів для дітей, що потребують соціальної реабілітації; є вирішення питання високої ціни творів мистецтва. Адже, одна з основних позицій сучасного дизайну – досягнення максимального ефекту при мінімальних витратах .

Тому слід звернути увагу на той факт, що в нашій державі існують благодійні організації та благодійні дитячі фонди, а також окремі спонсори, що надають серйозну фінансову підтримку спеціалізованим дитячим закладам. Але, мабуть, найголовнішим є відношення більшості співвітчизників, творчої еліти та інтелігенції, зокрема, до проблеми дитячої безпритульності. Для них діти – майбутнє держави. Саме тому, більшість митців просто подарують свої твори закладам...

Висновки. Встановлено, що більшість спеціалізованих закладів мають проблеми соціалізації дітей-сиріт та проблеми особистісного розвитку вихованців поза родину. Даний аспект вимагає нових поглядів на сферу оточення дитини, а інтер'єру зокрема.

Зміна предметного середовища та невідповідність умов проживання сучасним потребам дітей , що проживають в спеціалізованих закладів та потребують соціальної реабілітації; закладах зумовлюють необхідність нових вирішень, концепцій та рекомендацій для розробки дизайну інтер'єрів даних закладів.

Досліджено засоби та форми впливу на дитячу психологію. Визначено, що високий виховний потенціал належить мистецтву з можливостями формувати свідомість і підсвідомість, інтелектуальну та волюву сфери, моральне, духовне і навіть фізичне здоров'я дитини.

Визначено , що позитивний вплив на психологічний стан бездоглядних дітей має використання декоративного мистецтва у дизайні інтер'єрів

спеціалізованих закладів . Проведено дослідження декоративного мистецтва на Україні, його видів та особливостей технік, а також тенденцій розвитку.

Проаналізовано основні види декоративного мистецтва, що мають місце у дизайні інтер'єрів закладів для дитячої реабілітації, а саме : художньої кераміки, текстилю, дерева , художнього скла та металу. Дані види мистецтва є важливим чинником гуманізації середовища, крім цього вони виконують і декоративну функцію, так як вони можуть стати доцільними акцентами, наприклад, в приміщеннях їдальні, або центрального вестибюлю.

Вирішення питання високої ціни творів декоративного мистецтва на основі особливостей моральних переконань творчих особистостей, що дозволить мистецтву бути доступним широкому загалу, а особливо дітям, що залишилися без батьківського піклування.

Подальший напрямок дослідження. Створення індивідуальних проектів інтер'єрів спеціалізованих закладів для дітей, що потребують соціальної реабілітації, вимагає подальшого теоретичного дослідження та осмислення.

Дана стаття розпочинає дослідження явища декоративного мистецтва в інтер'єрах даних спеціалізованих закладів для дітей. Тому важливим є продовження вивчення даного напрямку у дизайні інтер'єрів, та визначення рекомендацій щодо концептуального використання творів декоративного мистецтва у спеціалізованих закладах для дітей, що потребують соціальної реабілітації.

Література:

1. Указ Президента України від 18.03.1998р. №200 “Про затвердження Комплексних заходів щодо профілактики бездоглядності та правопорушень серед дітей, їх соціальної реабілітації в суспільстві”.
2. Указ Президента України від 28.01.2000р. № 113/2000 “Про додаткові заходи щодо запобігання дитячої бездоглядності”.
3. Вінс В. А. Психологічні особливості переживання вікової кризи підлітками школи–інтернату для дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Нац. пед. ун–т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2003. – 20 с.
4. Хрыкина Н.М. Детский дом как субъект формирования системы патронатного воспитания детей сирот и детей, оставшихся без попечения родителей : Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Моск. гос. пед. ун–т. – М., 2008. – 229 с.
5. Шамахова Н.Н. Педагогические условия социальной адаптации воспитанников детского дома, организованного по семейному принципу: Автореф. дис. . . канд. пед. наук: 13.00.01 / Вологод. гос. пед. ун–т. – В., 2004. – 24 с.
6. Тимофеева Т.А., Ефимов А.В. Светодизайн в архитектуре // Интерьер дайджест. - 2003.-№11(44).-С. 59-67.
7. Барановська І.Г. Виховний потенціал мистецьких дисциплін // Теорія і практика матеріально-художньої культури: Зб. мат. X наук. конф. – Х.: ХДАДМ, 2008. – С. 10 – 13.
8. Чегусова З. Декоративне мистецтво України: минуле і сучасне // Образотворче мистецтво. -2009.-№3.-С. 6-9.

Надійшла до редакції 8.04.2010